

Széchenyi-Kossuth-szobor: együtt

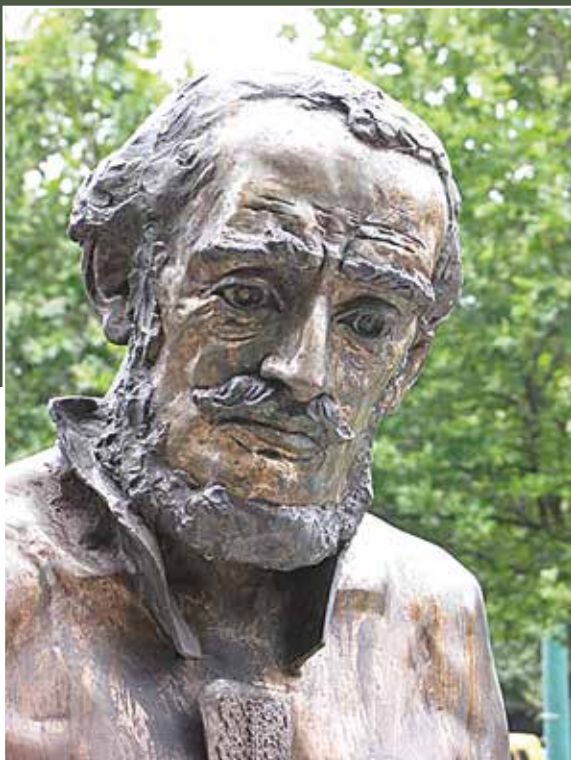
Kossuth-Széchenyi emlékmű 1998, Dunaújváros - bronz és kő, szobrász-Veres Kálmán építész-Vadász Bence

A hetvenes évek derekán fejezte be a fiunk az általános iskolát, jutalmul elrepültünk vele észak Velencéjébe, Leningrádba. A víz, a sok csatorna emlékeztetett Velencére, de az utcák, az épületek, a katedrálisok merőben mások voltak. Lenyűgöző látvány volt a Péter–Pál-erőd, Rastrellei Téli Palotájának monumentalitása, barokk homlokzata, Ricard de Montferand Izsákszékesegyháza, Falconet I. Péter-szobra, Vallin de la Monthe Ermitázsa. Mindez olasz és francia mesterek alkotása. Szállodai szobánk a honi harmadik osztálynak sem felelt meg. És a kirakatok árukínálata... csapnivaló; néhány emléktárgyon kívül nem vettünk semmit. Az újságban viszont azt olvastuk, hogy a nagy Szovjetunió építi a kommunizmust. Hazatérve felsóhajtottunk: Milyen jó, hogy mi még csak a fejlett szocializmus építésén munkálkodunk.

A „fejlett” szót sem tartottam jónak. Ebben az időben egyre gyarapodott a magán gépkocsik száma, nyaranta milliók mentek külföldre, telkeket vásároltak, nyaralót építettek. Röviden:

polgárosodott az ország. Vagyis mást mondtak az ország vezetői, másról írt a sajtó, mint ami a valóságban észlelhető volt.

Mindezt azért írtam le, mert az ország szellemi életére is hatott. A Rákosi-korszakban a múltból a Kossuth-kultuszt élesztették újjá, nem véletlenül, és csak azokat a gondolatait idézték, amelyek a vezéreszmét erősítették. Másként fogalmazva: nemcsak a birtokokat sajtátították ki, hanem nemzeti múltunk egy-egy kiemelkedő személyiségét is. Széchenyi Istvánt viszont háttérbe szorították, érhető, hiszen egy gróf nem lehet a szocialista ember ideája. Az előbbiről (a városközpontban) jelentős utcát neveztek el, az utóbbi emlékét a régi faluban őrizték meg az utcai névtáblák. A hatvanas évek végén bevezetett (felemásra sikerült) új gazdasági mechanizmus a reformer Széchenyit idealizálta. Ezzel nem értettem egyet. Az egyoldalúság helyett a tárgyilagos értékelést tartottam jónak; sem az egyiket, sem a másikat nem szabad kisajátítani, mindketten a nemzetet szolgálták, mindketten az ország felemelkedésén

fáradtak, de a megoldást eltérően képzelték el. Kossuth előbb szabaddá akarta tenni a nemzetet, utána gazdaggá, Széchenyi előbb gazdaggá, aztán kivívhatja szabadságát.

Ezek a gondolatok érlelődtek bennem, amikor a nyolcvanas évek végén felkerestem Varga Lajost, a város tanácselnökét, és elmondtam neki javaslatomat. Ennek lényege: a város központjában állítsunk fel egy szoborkompozíciót, melynek két főalakja lesz: az egyik Kossuth, a másik Széchenyi. Több mint kétszáz Kossuth-szobor van az országban, Széchenyi alakját ennél kevesebben örökítették meg. Az iskolai órákon, politikai gyűléseken a reformkor két nagy alakjának vitájáról, ellentétéről beszéltek (ez tagadhatatlan tény), de nem esett szó, vagy ha igen, aránytalanul kevés, arról, ami közös volt céljaikban. Nos, az ország most válaszút előtt áll: újra kell gondolni az ország jövőjét, a felállítandó Kossuth–Széchenyi-szoborban fejezzük ki a nemzeti összetartozást, nevezetesen azt, hogy a demokrácia útja széles, több sávban, párhuzamosan lehet rajta haladni, egymást segítve, egymást támogatva a közös cél felé, közben lehet, sőt kell vitatni a megoldások eltérő módszerét.

Varga Lajos elismerően fogadta elképzeléseimet, de elutasította: nincs pénz a szobor felállítására.

Csalódottan távoztam, de nem reményvesztetten. Megváltozott a rendszer. Új vezető került a város élére. Fölkerestem Almási Zsoltot, városunk első polgármesterét. Ismertettem vele elképzelésemet. Érdekesnek, jónak tartotta, de megvalósítása sokba kerül, erre most nincs pénz.

Ismét csalódtam. De terveimről nem mondtam le. Tanulmányt írtam Széchenyi nagyságáról, gondolatainak időszerűségéről, a két politikus vitáiról, közös tevékenységükről. Három részletet idézek ebből a tanulmányból:

„Széchenyi úgy véli, hogy az ember – kortól és időtől függetlenül – minden életkorban és állapotban önneveléssel tökéletesítheti jellemét. Ha a szüntelenül tökéletesedő egyén elzárkózása megszűnik, s részt vesz a közélet küzdelmeiben, jelleme megedződik az ellentétes érdekek keresztüzében. A jellemzilárdító nevelésre és önnevelésre nagy szüksége van minden közéleti férfinak, különösen akkor, ha Széchenyi Istvánnak hívják. A vezérszerep vállalása herkulési erőt kíván – átvitt értelemben is. „Kitűnő férfiak híjával” soha nem volt az ország, s a reformkorban sem

„szűkölködött” derék politikusokban, de kevés azoknak a száma, akik „tartózkodás nélkül a nemzet szemére lobbantják az igaz szót”. Széchenyi e kevesek közé tartozott. Könyveiben, országgyűlési beszédeiben, kaszinókban, megyegyűléseken, sőt magánleveleiben is leírta, illetve kimondta „az igaz szót”. Ha ezzel barátokra, segítőtársakra talált, öröm töltötte el, ha ellenséges indulatokat váltott ki, vállalta a harcot. A jövő érdekében, a nemzet érdekében.”

De Széchenyi nemcsak bírálta a nemesi szűklátókörűséget, a hőzöngő hazafiságot, megfogalmazta a polgárosodás, a nemzetnevelés programját is. Ma sem veszített időszerűségéből, amit e témával kapcsolatban a Hitelben leírt: „A tudományos emberfő mennyisége a nemzet igazi hatalma. Ezek statikája az ország legérdekesebb... része. Nem termékeny lapály, ásványok, éghajlata stb. teszik a közérőt, hanem az ész, mely azokat józanon használni tudja. Igazibb súly, s erő az emberi agyvelőnél nincs. Ennek több vagy kevesebb léte a nemzetnek több vagy kevesebb szerencséje.”. Ha egy ország – bármilyen kicsi is – az „értelem szózatját követi”, erős és nagy lehet...

Az értelem fegyverével vívta ki, hogy a reformkorban, a negyvenes évekig, ő volt az igazi vezér, az ő gondolatait vitatták szerte az országban. Ő volt – Kossuth szavait idézve – „a legnagyobb magyar”. A negyvenes évektől kezdve azonban vitapartnerének nevéből hangos az ország. A radikális politika vezetett el a forradalomhoz. Széchenyinek nemcsak ezzel, a felfogásától idegen folyamattal kellett szembenéznie, hanem korábbi önmagával is. Becsületére legyen mondva: megtette, erkölcsi okokból tett eleget Batthyány felkérésének, és vállalta a miniszteri tárcát.

„... úgy vélte, nem fordulhat el azoktól, akik éppen az ő példáján felbuzdulva váltak elszánt harcosává a nemzeti felemelkedésnek. A márciusi események hatására pillant vissza saját múltjára, sikereire és kudarcaira, s tárgyilagosan megállapítja: „Az én politikám a biztos volt, de lassú. Kossuth egy kártyára tett mindent, és legalább idáig annyit nyert a hazának, mint amennyit az én politikám tán húsz év alatt nem bírhatott volna előállítani” (Levél Tasner Antalhoz). Beismerő vallomás ez: az etikus magatartás szép példája. Az ellenfél igazának

elismerése is az. Feloldódott volna Kossuthal szembeni bizalmatlansága? Az oldódás még nem jelent bizalmat, a bizalom erősödéséhez tényekre és időre van szükség. Tény, hogy a két miniszter – Széchenyi és Kossuth – azonos célért munkálkodott, s az iparfejlesztés, az út- és vasútépítés terveinek kidolgozása és a megvalósítás előkészítése közelebb hozta egymáshoz a reformkor két nagy alakját. Tény az is, hogy a korábbi évtizedekben Széchenyi a hatalmon kívül, sokszor a hatalom akarata ellenére tevékenykedett az ország érdekében. Bécs csak akkor engedett, ha erre rákényszerítették a körülmények, s ebben az esetben hajlandó volt Széchenyinek is hivatalt adni. Bécs a reformok késleltetéséről azonban ekkor sem mondott le. A forradalom viszont határtalan lehetőséget ígért. S ha több időt kap a kormány, és ha az anyagi eszközöket nem fegyvervásárlásra kell fordítani, akkor másként alakulhatott volna az ország sorsa. És Széchenyi sorsa is.”

Hogyan értékelhetjük a múltat, és miképpen szól a mai és a mindenkori emberekhez Széchenyi jelleme, erkölcsi felfogása, Kossuth és Széchenyi vitája?

Meglepően sok a tanulság: „Nem Széchenyi bűne, hogy Magyarországon az eszközeink lejáratták a politikát. De mindenképpen az ő érdeme, hogy szellemiségének függetlenségével,

megvesztegethetetlen becsületességével, áldozatkészségével példaértékű személyiséggé vált. Halála után is.

Ő volt tehát az igazi politikus? A kérdésfeltevés eleve rossz. Rossz, mert a minősítés két, egymással ellentétes érték létezését – igazi–nem igazi – ismeri el, holott a politika életfáján sok ág található, s egy-egy ágon is sok hajtás sarjad. Ezeknek közös vonása: az azonosság és a különbözőség. Így van ez a politikai életben is: Széchenyi és Deák Ferenc, Kossuth és Batthyány, Eötvös és Szemere Bertalan – mindegyik más és más egyéniség, és mindegyik értékteremtő tevékenységet folytatott a politikai élet küzdőterén. Ez a megállapítás a beskatulyázással szemben az élet sokféleségét, az individuális értékek védelmét hangsúlyozza. S erre nagyon nagy szüksége van a gyorsan változó időben, a bontakozó demokráciában. Részben azért, mert a több pólusú társadalomban a több pólusú érték elismerése elengedhetetlen feltétele a demokratikus gondolkodásnak, a demokratikus közéletnek. Másrészt a demokráciát állandóan tökéletesíteni kell, s ebben a folyamatban azoknak lehet a legnagyobb szerepük, azok jelenthetik a lendítő erőt, akik műveltek, akiknek a gondolkodásában ötvöződik a magyarság és európaiság, akik soha nem mondanak le önmaguk tökéletesítéséről, akiknek a jelleme szilárd, de mentes az elvakultságtól.” (Ma és Holnap, 1991/1-2.)

Ez az értékelvű politika, ez a sokszínű, dinamikus

változó értékrend alakult, formálódott bennem a nyolcvanas évek végén, amikor javasoltam a Széchenyi–Kossuth-szobor felállítását a városközpontban. Abban reménykedve, hogy a múlt értékes üzenete ösztönzően hat az új, demokratikus közéletre, az emberek gondolkodására.

Az anyagi gondokon felülkerekedett a szellemiség. A Vasmű úton összefutottam Almási Zsolttal, örömmel újságotla, hogy lesz pénz a Széchenyi–Kossuth-szobor felállítására. Lelkesen fogadtam, de kétségeim nem szűntek meg. Meghívtak a kulturális bizottság ülésére, kérdéseket tettek fel, válaszaimban elmondtam azt, amit tanulmányomban leírtam. A bizottság többsége támogatta javaslatomat. A képviselőtestület elfogadta. Meghirdették a pályázatot. A maketteket kiállították a polgármesteri hivatal dísztermében. A szakemberekből összeállt zsűri értékelő megbeszélésére meghívtak engem is – tanácskozási joggal.

Néhány órás vita után megszületett a döntés: Veres Kálmán szobrászművész és Vadász Bence építész alkotása bizonyult a legjobbnak. Úgy véltem, jól döntött a zsűri, hiszen ez fejezte ki leginkább a pályázatban meghirdetett ideát.

Az 1994. március 15-i ünnepségen avattuk fel a szoborkompozíciót. Sokan voltak, Remek avatóbeszéd hangzott el, csak kevesen hallották, ugyanis a hangszóró – műszaki hiba miatt – nem szórta a hangokat.

Boldog voltam: megvalósult az álom.

Mások is osztoztak ebben a boldogságban? Nem mindenki. A Széchenyi István Gimnázium néhány tanára elégedetlenkedett: Kossuth még hagyján, de Széchenyi... csupa szomorúság... megtörtén áll a legnagyobb magyar... Azzal érveltem, hogy egy-egy embernek sok arca van. A művészek ezt a megtört nagy ember alakját öntötték formába. Kossuth, a negyvenes évek hőse szélesre tárja a kaput, a címer egyik szárnyát Széchenyi előtt, aki bár megtört, de a harmincas évek tapasztalatainak a birtokában kész az együttműködésre.

Olyanokkal is találkoztam, akik gúnyosan szóltak a szoborkompozícióról. Nem esett jól, de megértően fogadtam ellenvéleményüket. Megértéssel, mert köztéri szobrainkban a hősök többnyire magasan állnak, patetikus pózban mutatják az utat, ilyen pózban áll a Petőfi-szobor a Duna-parton,

Széchenyié Sopronban és másutt. Ferenczi Béni Petőfije Gyulán viszont majdnem a földön áll, oda lehet menni hozzá, meg lehet simogatni. Bartók és Kodály pedig – talapzat nélkül áll a Petőfi ligetben. Ez a magasság tulajdonképpen nem az emberfelettséget sugallja, nem a kivételes nagyságot hirdeti, hanem a hozzánk hasonló, velünk azonos módon élő emberi nagyságot. Akik az előítéletek foglyai, nehezen barátkoznak meg ezzel a gondolattal.

A szoborkompozíció áll.

És az idea, amit hordoznak, s amit kifejeznek?...

Az elmúl két évtizedben mélyebbek az ellentétek, mint a reformkorban. Érdeemes volt köztérre állítani a két alakot? A percberek tehetnek fel ilyen kérdést. A bölcs ember távlatokban gondolkodik. A gyümölcsnek is sok napsugár van szüksége, míg megérik. Bízom, bízhatunk abban, hogy előbb-utóbb megvalósul nálunk is a parlamentáris demokráciának az a gyakorlata, amely nem szétválasztja a nemzeti erőket, hanem egyesíti.

